

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-71>

УДК 330.1:336.71

МЕЖІ КОНЦЕНТРАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ІНСТИТУТИ КООРДИНАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

LIMITS OF STATE'S BANK CAPITAL CONCENTRATION AND INSTITUTIONS FOR COORDINATING OF LENDING TO THE ECONOMY

Березовик Вадим Михайлович

кандидат економічних наук, член Наглядової Ради,
Київський Національний економічний університет ім.В.Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5350-3420>

Прозоров Юрій Володимирович

науковий співробітник,
Інститут економіки та прогнозування Національної Академії наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4749-432X>

Berezovyk Vadym

Kyiv National Economic University named after V. Hetman

Prozorov Yuriy

Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine

У статті досліджено динаміку концентрації банківської системи за активами в Україні з 1998 по 2024 роки, зокрема показники кількості банківських установ, CRa5 та CRa10, розраховано індекси Херфіндаля-Хіршмана за активами. Зроблено огляд досвіду успішного функціонування державних банків країн регіону. Концентраційні треки майбутньої структури співвідношення державного, іноземного та локального приватного капіталу знаходяться в межах певних інституційних коридорів можливостей. Теперішній надвисокий показник частки держави у банківській системі на рівні більше 53% вважається нами тимчасовим і потребує зниження. Зроблено висновок щодо оптимальної межі концентрації державного банківського капіталу у діапазоні 25–30%. Сформульовані перспективні пропозиції щодо інституційних заходів трансформації державного банківського капіталу в бік дедержавізації банківської системи України. Показані шляхи якісного покращання керування системою державних банків та перспективи післявоєнного виходу на IPO найкрупніших банків з участю держави. Запропоновано варіанти створення Банку відбудови та розвитку на базі одного із діючих держбанків або заснування Державної Установи розвитку в якості банку банків.

Ключові слова: банківська концентрація, державні банки, банківський капітал, кредитування, інституції, банки розвитку.

Since the early 2000s, the processes of bank capital concentration have accelerated in Ukraine. After the crisis of 2008-09 and the clean-up of the banking system in 2014-16, the relevance of studying the genesis, current state and prospects of processes of state banking capital's concentration increased. By institutional limits to banking capital concentration, we mean a set of interrelated external, internal and informal restrictions, which is an integrated multifactorial system that is constantly changing over time, determining possible trajectories of the banking sector. Concentration tracks of the future structure of the ratio of state, foreign and local Ukrainian private capital are within certain institutional corridors of opportunities. The dynamics of concentration of the banking system by assets in Ukraine from 1998 to 2024 is studied, in particular, the indicators of the number of banking institutions, CRa5 and CRa10, the Herfindahl-Hirschman indices by assets are calculated. Also we analyse the current state of levels of concentration in the Ukrainian banking system. The experience of successful functioning of state-owned banks in CEE countries – primarily development banks, EximBanks and, to a lesser extent, universal banks working with the SME sector – is reviewed. We consider the current overly high share of the state in the banking system at the level of more than 53–60% to be temporary, historically determined and in need of reduction. We consider the current overly high level of the state share in the banking system at the level of more than 53–60% to be temporary,

historically determined and in need of reduction. The authors concludes that the optimal limit for the concentration of state-owned banking capital is in the range of 25–30%. The article formulates promising proposals for institutional measures to transform the state-owned banking capital towards de-statisation of the Ukrainian banking system. In particular, the authors proposed the ways to improve the management of the system of state-owned banks by state bodies, and the prospects for the post-war IPO of the largest banks with state participation. In order to strengthen the state's long-term lending activities in priority sectors of the Ukrainian economy and reduce credit risks, we propose to establish a Bank for Reconstruction and Development on the basis of one of the existing state-owned banks or to establish a State Development Institution as a bank of banks, following the example of KfW (Germany) after WWII.

Keywords: bank concentration, state-owned banks, banking capital, lending, institutions, development banks.

Постановка проблеми. Аналіз існуючих підходів до координації кредитування державними банками та банками з участю держави у період війни та перспективи повоєнного відновлення економіки свідчить про недостатньо ефективне використання державою своєї частки банківської системи України, що досягла надмірно високих рівнів концентрації після націоналізації Приватбанку (грудень 2016 р.) та Сенсбанку (липень 2023 рік). Необхідно дослідити генезу та поточний стан справ щодо процесу концентрації державного капіталу та сформулювати перспективні пропозиції щодо інституційних заходів його трансформації для розширення діяльності в Україні та зменшення кредитних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання концентрації і централізації банківської системи та її вплив на кредитування досліджують такі українські науковці як М. Алексєєнко, Н. Версаль, М. Діба, Л. Жердецька, О. Журба, А. Нікітін, В. Коваленко, С. Козьменко, Р. Корнелюк, І. Краснова, О. Любич, І. Лютий, В. Міщенко, С. Мочерний, Л. Примостка, В. Рашкован, С. Реверчук, М. Савлук, Р. Слав'юк. Тематика наукових праць іноземних вчених, що займаються проблемами концентрації, і зокрема, банківського капіталу, розкрита у книгах та статтях А. Гіршмана, А. Деміргуч-Кунт, Л. Левена, Л. Местера, М. Павловської, П. Роуза, О.Талавери, Л. Флоріана, Хілфердинга. Проблеми ефективності управління банками, зокрема державними, у сфері кредитування реальної економіки вивчають такі дослідники як Г. Бортников, І. Волошко, Д. Гетманцев, Б. Данилишин, А. Дробязко, Я. Жаліло, І. Івасів, І. Хома, В. Шапран, Ф. Шпір, О. Яременко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У багатьох дослідженнях концентрації банківського капіталу є деяка категоріальна невизначеність із дефініціям концентрації як політекономічного процесу трансформації фінансового капіталу та концентрації як фінансового показника, що відображає зміни у консолідованих бухгал-

терських балансах та фінансовій звітності. Такий самий категоріальний дуалізм, наприклад, досі має місце з визначенням показників та процесів капіталізації банківського сектору. Також недостатньо уваги приділено аналізу специфічних процесів формальної та неформальної концентрації державного банківського капіталу та якості інституцій, що координують ефективність державного стимулювання кредитування реальної економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз процесів концентрації державного банківського капіталу України, визначення наявних та оптимальних меж присутності держави у вітчизняній банківській системі та виділення пріоритетних напрямів підвищення ефективності та впливу інститутів координації кредитування економіки державними банками.

Методи дослідження. У статті застосовано історичний та компаративний методи аналізу, синтезу та індукції задля розкриття сутності інституційних меж концентрації державного банківського капіталу. За допомогою структурно-логічного аналізу та методом експертних оцінок визначено варіанти побудови координуючих інституцій з метою підвищення ефективності кредитування та функціонування банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під інституційними межами концентрації банківського капіталу ми розуміємо надане нами ще у 2004 р. [1, с. 32] визначення обмеження як сукупності пов'язаних між собою зовнішніх, внутрішніх та неформальних обмежень, що являє собою інтегровану багатофакторну систему, яка постійно змінюється в часі, визначаючи можливі траєкторії розвитку банківського сектору. Ці концентраційні треки майбутньої структури співвідношення державного, іноземного та локального українського приватного капіталу знаходяться в межах певних інституційних коридорів можливостей, пов'язаних з неоднорідністю та розщепленням пучків державної власності та посилення агентської проблеми у парі вза-

ємодії власник – менеджер держаних банків. Імплицитне звуження та експліцитне розширення меж концентрації буде залежати від тих інституційних чинників, які переважають в конкретний момент взаємодії стейкхолдерів банківського сектора з реальною економікою країни та наявним політичним впливом – зовнішнім та внутрішнім. Концентрація банківського капіталу в певних секторах (приватний, державний або іноземний) впливає на формування клієнтської бази та кредитної політики банків, а відповідно на ризик-апетити банківських установ та рівень конкуренції в цілому на банківському ринку.

Консолідація української банківської системи та підвищення рівня концентрації банківського капіталу, на думку проф. В. Мищенко (2008) [2, с. 6], дадуть змогу вітчизняним банкам підвищити рівень конкурентоспроможності банківської системи України, спростити вихід локальних банків на внутрішні і світові фондові та грошові ринки. При цьому як наслідок підвищиться рівень фінансової стійкості банків та стабільність економічної системи держави. Також концентрація та консолідація сектору суттєво розширить спектр банківських і фінансових послуг, призведе до зниження загальних витрат на здійснення банківської діяльності, в головне – дозволить збільшити обсяги активів банківської системи та суттєво поліпшити структуру кредитного портфеля.

Наприклад, у дисертаційній роботі к.е.н. К. Суторміної (2015), перед самим початком банківської кризи та виведення з ринку великої кількості банків (так званого «банкопаду») було обґрунтовано та захищено тезу, що «раціональна сукупна частка державних банків має становити близько 20–25% від сукупних активів банківського сектору» [3], бо станом на 2015 р. частка державних банків

у сукупних активах банківського сектору становила 23%, тому подальше нарощування частки державного капіталу вона вважала недоцільною.

Але світові фінансові кризи, кризові явища у економіці України та геополітичні та військові бурі 1998, 2008, 2014, 2022 рр. внесли кардинальні корективи в прогнози (табл. 1) і тому дослідники потребують оновлення підходів до визначення інституційних меж концентрації державного капіталу у банківській системі України.

В. Рашкован та Р. Корнелюк (2015), натомість провели історичні розрахунки сукупності коефіцієнтів концентрації банківського капіталу в Україні на довгих періодах часу та показали, що загалом концентрація банківського капіталу в Україні не досягне високого у порівнянні з іншими країнами рівня та рекомендували НБУ та АМКУ прийняти Індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) = сума квадратів часток окремих банків у загальному обсязі [max = 10 000] в якості основного оптимального індикатора концентрації у банківському секторі [4, с. 31].

За період 2017р. – 2023 р. кількість банків в Україні зменшилася з 82 до 63. За цей же період співвідношення валових кредитів суб'єктам господарювання до ВВП знизилася з 29 до 12 відсотків. Державні банки, включно з Приватбанком та націоналізованим у 2023 р. Сенс Банком, за даними НБУ [5], станом на 01.01.2024 р. володіли 53,6% чистих активів банківського сектору та 64,5% коштів населення (з них найкрупніший в країні Приватбанк 23,3% та 36,2% відповідно).

На кінець I-го кварталу 2024 р. частка Приватбанку дещо впала – на 0,8 п.п. до 22,5% (рис. 1), а загалом перша п'ятірка контролює 56,4% чистих активів банківської системи. Можна зробити висновок, що де-факто в

Таблиця 1

Динаміка концентрації банківської системи за активами в Україні

Дата	Кількість банків	CRa5, %	CRa10, %	Коефіцієнт Херфіндаля-Хіршмана (ННІ а)
01.01.1998	214	48.9	68.8	639
01.01.2001	164	38.3	55.8	401
01.01.2004	182	38.1	53.7	395
01.01.2008	175	33.1	49.7	346
01.01.2014	180	40.0	54.3	517
01.01.2022	71	53.2	73.9	973
01.01.2024	63	56.3	77.6	1076

Джерело: розраховано авторами за даними НБУ

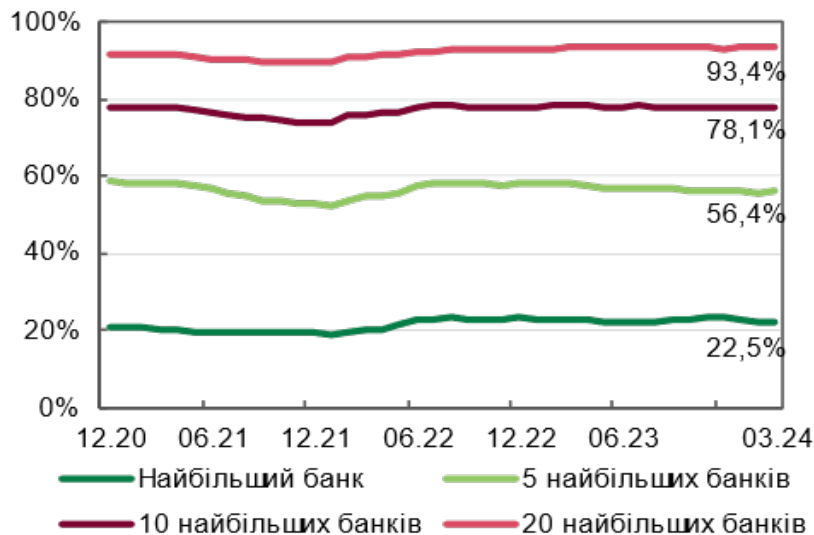

Рис. 1. Частка CR (1, 5, 10 та 20) у чистих активах банківського сектору

Джерело: дані НБУ

першій 20-ці сконцентровано частку активів більше 93% від усього сектора, а менші 43 банки мають на балансі – менше 7%. Таке глибоке відхилення відходить достатньо далеко навіть за межі часто цитованого в літературі та на практиці принципу Парето «80/20».

Індекс Херфіндала – Хіршмана (ННІ) за чистими активами на кінець 2023 р. склав 961, за загальними – перевищив позначку у 1000 і становив 1090, а за депозитами фізичних осіб концентрація у системі суттєво більша: ННІ наблизився до рівня 1800 і склав 1766 [5]. Але у середньостроковій динаміці головного показника концентрації (після деякого невеликого стрибка у лютому-червні міс. 2022 р.), з III-го кв. 2022 р. має місце явно виражений боковий тренд. Рівень банківської концентрації в Україні у воєнний час є стабільним.

Концентрація банківського капіталу не повинна бути самоціллю, бо як свідчить дослідження МВФ регуляторні рамки, що сприяють конкуренції у банківському секторі, можуть полегшити доступ до кредитів і, зрештою, забезпечити ширший розподіл переваг від зростання кількості кредитів [6].

У довоєнній стратегії Міністерства фінансів України 2020 р. був передбачений ліберальний підхід на частковий або повний вихід держави з усіх банків з державною часткою. Зазначалося, що метою держави є зменшення до 2025 р. ринкової частки державних банків удвічі – з теперішніх більш ніж 50% до рівня 25% трьома основними напрямками:

- шляхом продажу стратегічним інвесторам мажоритарних пакетів акцій (іноземним та місцевим) – переважно **міжнародним** (курсив – наш) комерційним банкам;
- за рахунок продажу (*невказаного обсягу пакету акцій*) МФО;
- за допомогою виходу держбанків на IPO, тобто первинного розміщення їх акцій на фондових біржах.

Підкреслювалося, що продаж банків має проводитися за справедливою ринковою вартістю, яка буде максимізована для держави шляхом трансформації корпоративного управління держбанків «до рівня приватних банків, підвищення операційної ефективності, досягнення фінансової стійкості та надійності банків» [7] за допомогою зовнішніх радників та іноземних консультантів.

Держава же, як вказувалося у Стратегії 2020 сприятиме та підтримуватиме всі дії, необхідні для створення зі всіх банків державного сектору привабливих об'єктів для продажу приватним інвесторам за допомогою створення сприятливих законодавчого, регуляторного та управлінського середовищ. Відзначалося, що у розвинутих країнах частка держсектору на банківському ринку менше ніж 30% (наприклад, у Великобританії та в таких країнах ЄС як Іспанія, Італія, Франція, Португалія). Регіон Центральної та Східної Європи в частині країн представлений досить різноманітним інституційним шляхом, незважаючи на їх спільне походження з

колишнього соціалістичного табору [8]. Державні банки мають достатній вплив у Болгарії (*Bulgarian Development Bank*), Польщі (*Bank Gospodarstwa Krajowego* та *PKO Bank Polski*) і Румунії (спеціалізований *Exim Bank* та *SEC Bank* – універсальний комерційний банк з фокусом на кредитуванні МСП [9]), Словаччині (*EXIMBANKA SR* та *Slovak Guarantee and Development Bank*). Також державні банки є в Угорщині (*Development Bank* та *Export-Import Bank*), Чехії (*Development Bank*). Лише в Молдові, що зараз як і Україна проходить шлях до вступу у ЄС, немає держбанків після проведення приватизації місцевого Ексімбанку.

Україна в особі Міністерства фінансів задекларувала, що має стратегічною ціллю здійснення виходу з капіталу банків державного сектору за «справедливою ринковою вартістю», навіть, якщо держава покриє лише частково свої попередні інвестиції на капіталізацію державних банків, здійснені у минулі роки за рахунок коштів Державного бюджету. Вважаємо, що встановлення такої мети продажу держвласності, яка завідомо передбачає можливість неповернення тих багатомільярдних бюджетних коштів, що десятиріччями спрямовувалися на постійну докапіталізацію збиткових «старих» держбанків, та націоналізацію «нових» є недоцільним, та потенціально несе в майбутньому суттєві корупційні ризики при встановленні ціни та механізмів продажу акцій таких банків та нових непрогнозованих витрат для Державного бюджету України.

На нашу думку, продаж частки держави у банках має здійснюватися у сприятливий для продажу час за прозорими процедурами з метою отримання найкращих пропозицій та сприяння розвитку справедливої конкуренції на банківському ринку. Конкуренція на банківському ринку має підвищити якість банківських послуг та стимулювати розвиток кредитування реального сектора економіки України.

Міністерство фінансів після фінансової кризи 2008–2009 рр. та особливо в результаті масового виведення з ринку банківських установ у 2014–2015 роках довгий час здійснює керівництво більш ніж половиною української банківської системи за розміром капіталу, активів та кредитного портфелю.

Слід відмітити, що концепція ефективності виключно недержавного банківського сектору вже є концептуально застарілою, бо відноситься до періоду 1990-х років. Дослідження Світового банку, за словами Б. М. Данилишина

доводять, «що під час глобальної фінансової кризи 2008 року поведінка недержавних банків була про-циклічною, що завадило ефективній реалізації антикризових заходів» [10]. Тобто недержавні банки у гонитві за зростанням капіталізації і преміями топ-менеджменту прийняли на себе недопустимі експозиції ризиків і стимулювали розвиток фінансової кризи, а державні, та більш консервативні кооперативні банки слугували донорами ліквідності та острівцями стабільності банківських систем.

На нашу думку, під час війни проводити продаж банків, як стратегічно важливих для фінансування оборони держави об'єктів навряд чи є доцільним, тим більше за непрозору в цей період «справедливу ціну». Наприклад акад. Б. М. Данилишин не вважає, що на даний момент частка держави в банківській системі є проблемою для української економіки. Швидше навпаки, з його точки зору як ексміністра економіки та багаторічного Голови Ради НБУ – це є перевагою. Сьогоднішні не тільки воєнні, але й «геополітичні та екологічні виклики, проблеми інклюзивного розвитку та протидії наступним епідеміям – всі ці проблеми потребують централізованих механізмів управління фінансовими потоками, які легше координувати через держбанки» [11].

Окрім того, як показала практика, під час війни найбільш швидко відновили кредитування реального сектора економіки саме українські державні банки, здійснюючи кредитування стратегічно важливих секторів економіки, надаючи фінансування на релокацію бізнесів з тимчасово окупованих територій та районів ведення бойових дій. В той же час, приватні банки та банки з іноземним капіталом суттєво скоротили обсяги надання нових кредитів через введення нових більш жорстких кредитних процедур та політик.

Фактично більшість приватних банків та банків з іноземним капіталом зконцентрували свої активні операції на вкладення у ОВДП та розміщення у високоприбуткові депозитні інструменти НБУ. Таким чином, більшість банків протягом 2022–2023 років отримали надприбутки від розміщення активів у державні боргові інструменти і не підтримували кредитування підприємств та фізичних осіб.

В попередні роки пропонувалися альтернативні інституційні підходи щодо покращання ефективності управління системою державних банків та спрямування її об'єднаного ресурсного потенціалу на кредитування пріоритетних секторів економіки України.

Так у жовтні 2017 р. групою народних депутатів з Комітету ВРУ по фінансовій політиці та банківській діяльності був підготовлений Проект Закону «Про особливості управління банками із державною часткою власності та механізм їх приватизації», яким передбачалося визначити:

а) особливості здійснення управління державними банками та представництва інтересів держави у банках із державною часткою власності;

б) особливості приватизації держмайна у вигляді часток в статутному капіталі 100% держбанків та банків із державною часткою власності в капіталі.

Крім того, була запропонована законодавча інновація, а саме створення особливого орган управління державними банками та представництва держави в банках із державною часткою власності – Національне агентство розвитку та управління банківськими активами (НАРУБА) [12].

НАРУБА згідно цієї законодавчої ініціативи мало підпорядковуватися Кабінету міністрів, але при цьому бути також підзвітним Верховній Раді України. Новий орган відповідав би за розробку стратегії управління держбанками і банками з держчасткою, координував управління їх активами і пасивами, зокрема, забезпечував консорціумне кредитування інфраструктурних проєктів за участю держави.

Нове Нацагенство мало б затверджувати звіти Наглядових рад банків, визначати розмір дивідендів, відповідати за консолідований ризик-менеджмент і кадрову політику щодо топ-менеджменту держбанків, контролювати зарплати і премії членів Правління державних банків. Нове компактне за штатом, але висококваліфіковане Агентство мало виконувати вкрай необхідні функції де-факто консолідованого Стратегічного Комітету, Комітету з управління активами та пасивами (КУАП) та Комітету з управління ризиками (КУР) для всієї державної частки банківської системи.

Це мало підвищити ефективність роботи державного банківського сектора. НАРУБА забезпечило б контроль та координацію діяльності державного банківського сектора, суттєво знизило б корупційну складову при видачі кредитів держбанками великим дозволило б взяти під комплексний контроль моніторинг застави за виданими раніше кредитами. Такий комплексний підхід забезпечив би зниження рівня проблемних кредитів в держбанках та підвищив би ефективність

кредитної діяльності як загалом, так і кожного держбанку окремо.

Такий структурно-комплексний підхід дозволив би використати концентрацію державного капіталу у банківському секторі на якісно вищому інституційному рівні як можливість, а не як загрозу. Концептуально запропонований членами Експертної ради при Раді НБУ підхід був законодавчою та фінансово-інституційною новелою «концентрації без централізації», можливість якої навіть не було відображено у тодішніх наукових дослідженнях концентрації банківського капіталу.

На погляд О. Любіча, А. Дробязко та ін. (2023), Мінфін України «як власник має ініціювати перегляд пріоритетів для банків з державним капіталом у сегментах фінансового ринку таким чином, щоб уникнути прямої конкуренції між ними за однорідні групи клієнтів і в однакових фінансових продуктах» [13]. З метою оцінки реальної ринкової (а не розрахункової «справедливої») – див. вище) вартості держбанків вони вважають за доцільне провести у післявоєнний період проєкт пілотного продажу міноритарних пакетів (від 1% до 5%) акцій держбанків за допомогою первинного IPO. На організованому ринку капіталів таке попереднє розміщення, на нашу думку, слугуватиме базисом для оцінювання попиту з боку інвесторів, структури зацікавлених інвесторів та визначення сприятливого часу для повторної – більш масштабної емісії простих та/або привілейованих акцій для поповнення капіталу держбанків.

Також ми згодні з пропозицією створити в Україні ще один повноцінний державний Банк розвитку. Можливо заснувати його як «банк банків» (Національна установа розвитку – НУР), який згідно [14] буде виключно здійснювати операції з банками та іншими надавачами фінансових послуг. можливо на платформі діючого вже Фонду підтримки підприємництва (колишній Німецько-український Фонд), використавши для цього досвід німецької Установи для відбудови (KfW) та польського Держбанку розвитку (BGK). Або створити повноцінний Державний Банк відбудови та розвитку на базі одного із існуючих вже держбанків.

Також доцільним при розвитку програм кредитування державними банками буде використовувати американський досвід Адміністрації у справах малого бізнесу (SMA), створеної при Президентові США в 1953 році. Також, доцільним буде застосування у повенний час деяких податкових пільг та меха-

нізму часткової компенсації відсоткових ставок для спеціалізованих банків по операціях іпотечного кредитування та інвестування у пріоритетні галузі економіки, як було пропонувано нами раніше [15, с. 30]. Особливо це важливим буде для відбудови інфраструктури постраждалих територіальних громад.

Вважаємо, що висока концентрація державного капіталу в банківській системі України є вимушеною необхідною мірою збереження нормального функціонування фінансово-банківського сектору країни під час повномасштабної військової агресії. Державні банки відіграють важливу роль у підтриманні фінансової стабільності, стійкості банківської системи, фінансуванні великих інфраструктурних проєктів та кредитуванні військово-промислового комплексу України. Після закінчення війни частка держави у статутних капіталах банків України може бути скорочена через продаж (повний або частковий) акцій вітчизняним або іноземним стратегічним інвесторам.

При цьому головною умовою проведення таких конкурсів має стати прозорість оцінки та існування позитивних економічних умов для досягнення найбільшої ціни продажу акцій банків.

Висновки. Побудова дієвого механізму координації державних банків під час та після війни є необхідним інституційним елементом забезпечення сталого зростання банківської системи України та підтримання економічного відновлення. В повоєнний період слід зменшити частку держави у банківському секторі до частки 25–30% активів для продовження фінансування великих інфраструктурних проєктів та кредитування стратегічних підприємств України. Вищезначені питання стануть важливим напрямком подальших досліджень наукової проблеми концентрації банківського капіталу та формування дієвих механізмів координації державних банків задля ефективного кредитування відновлення економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Прозоров Ю. В. Інституційні межі концентрації банківського капіталу в Україні. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2004. Т. 9. С. 30–34. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/54489/5/Prozorov_bank_capital.pdf;jsessionid=74D1E00AA4E682CD01911F657542D313 (дата звернення: 10.04.2024).
2. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України. *Вісник Національного банку України*. 2008. № 10. С. 2–7.
3. Суторміна К. М. Концентрація банківського капіталу в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук. КНЕУ. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2016/dis_Sutormina.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
4. Рашкован В., Корнилюк Р. Концентрація банківської системи України: міфи та факти. *Вісник НБУ*. 2015. № 234. С. 6–38. DOI <https://doi.org/10.26531/vnbu2015.234.006>
5. Національний банк України. Огляд банківського сектору, лютий 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2024-roku> (дата звернення: 10.04.2024).
6. Eichengreen B., Csonto D., El-Ganainy A., Koczan Z. (2021). Financial Globalization and Inequality: Capital Flows as a Two-Edged Sword. IMF Working Paper. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2021/English/wp1ea2021004-print-pdf.ashx> (дата звернення: 03.04.2024).
7. Міністерство фінансів України. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). Київ, серпень 2020 р. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/20200814%20SOB%20Strategy.pdf> (дата звернення: 22.05.2024).
8. Lyubich O. O., Bortnikov G. P., Drobyazko A. O. (2020). Comparative analysis of state-owned banks' role in the economy of Eastern Europe countries and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. Vol. 1. No. 32. P. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.18371/>
9. Ramona Dumitriu, Razvan Stefanescu, Nistor Costel (2012). State-owned banks from Romania. October 2012. URL: https://mpr.aub.uni-muenchen.de/52768/1/MPPA_paper_52768.pdf (дата звернення: 13.05.2024).
10. Данилишин Б. М. Чи є можливою за нинішніх умов приватизація чи корпоратизація держбанків? 17 листопада, 2023. <https://glavcom.ua/longreads/bohdan-danilishin-natsionalnij-bank-peretvorivsja-u-bezkontrolnij-orhan-968816.html> (дата звернення: 27.04.2024).
11. Данилишин Б. М. Експолова Ради НБУ пояснив переваги великої кількості державних банків. 20 листопада, 2023 URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/eksholova-radi-nbu-pojasniv-perevahi-velikoji-kilkosti-derzhavnikh-bankiv-969313.html> (дата звернення: 27.04.2024).

12. Проект Закону України «Про особливості управління банками із державною часткою власності та механізм їх приватизації» № 7180-1 від 23.10.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62778 (дата звернення: 17.05.2024).
13. Любич О. О., Дробязко А. О., Борщук О. С. Державні банки України як фактор забезпечення стабільності грошового обігу в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 1. С. 65–84. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.065>
14. Проект Закону України «Про Національну установу розвитку». № 11238 від 07.05.2024 Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44168> (дата звернення: 21.05.2024).
15. Березовик В. М. Проблеми правового регулювання кредитних операцій. *Вісник Національного банку України*. 2001. № 7. С. 29–30.

REFERENCES:

1. Prozorov Y. V. (2004). Instytutsiyni mezhi kotsentratsii bankivskoho kapitalu v Ukraini [Institutional Limits of Banking Capital Concentration in Ukraine]. *Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*: Coll. of science works. Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. Sumy, vol. 9, pp. 30–34. (in Ukrainian)
2. Mishchenko V. (2008) Problemy kapitalizatsiyi ta konsolidatsiyi bankivskoi systemy Ukraini [Problems of capitalization and consolidation of the banking system of Ukraine]. *Visnyk of the National Bank of Ukraine – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, no. 10, pp. 2–7. (in Ukrainian)
3. Sutormina K. M. Kotsentratsiia bankivskoho kapitalu v Ukraini. [Concentration of Bank Capital in Ukraine]. Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences. KNEU. Available at: https://kneu.edu.ua/user-files/d-26.006.04/2016/dis_Sutormina.pdf (accessed April 20, 2024).
4. Rashkovan V., Kornyluk R. (2015) Kotsentratsiia bankivskoi systemy Ukrainy: mify ta fakty [Concentration of Ukraine's Banking System: Myths and Facts]. *Visnyk NBU – Visnyk of the National Bank of Ukraine*, vol. 234, pp. 6–38. DOI: <https://doi.org/10.26531/vnbu2015.234.006>
5. Natsionalnyi bank Ukrainy. Ohliad bankivskoho sektoru, liutyi 2024 roku [Banking Sector Review, February 2024]. National bank of Ukraine. 19 Feb 2024]. Available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutyi-2024-roku> (accessed April 10, 2024).
6. Eichengreen B., Csonto D., El-Ganainy A., Koczan Z. (2021). Financial Globalization and Inequality: Capital Flows as a Two-Edged Sword. IMF Working Paper. Available at: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2021/English/wp12021004-print-pdf.ashx> (accessed April 03, 2024).
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Zasady stratehichnoho reformuvannia derzhavnoho bankivskoho sektoru (stratehichni pryntsyipy). Kyiv, serpen Danylyshyn Bohdan. Eks-Holova Rady NBU poyasnyv perevahy velykoyi kil'kosti derzhavnykh bankiv [The former Chairman of the NBU Council explained the advantages of a large number of state-owned banks]. November 20, 2023. Available at: <https://glavcom.ua/economics/finances/eksholova-radi-nbu-pojasniv-perevahi-velikoji-kilkosti-derzhavnykh-bankiv-969313.html> (accessed April 24, 2024).
8. Lyubich O. O., Bortnikov G. P., Drobyazko A. O. (2020). Comparative analysis of state-owned banks' role in the economy of Eastern Europe countries and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1, no. 32, pp. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.18371>
9. Danylyshyn B. M. (2023) Chy ye mozhlyvoiu za nynishnikh umov pryvatyzatsiia chy korporatyzatsiia derzhbankiv? [Is privatization or corporatization of state banks possible under the current conditions]. 17 lystopada, 2023. Available at: <https://glavcom.ua/longreads/bohdan-danilishin-natsionalnij-bank-peretvorivjsja-u-bezkontrolnij-orhan-968816.html> (дата звернення: 27.04.2024).
10. Lyubich O. O., Bortnikov G. P., Drobyazko A. O. (2020). Comparative analysis of state-owned banks' role in the economy of Eastern Europe countries and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1, no. 32, pp. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.18371>
11. Danylyshyn B. M. (2023) Eksholova Rady NBU poiasnyv perevahy velykoi kil'kosti derzhavnykh bankiv. 20 lystopada, Available at: <https://glavcom.ua/economics/finances/eksholova-radi-nbu-pojasniv-perevahi-velikoji-kilkosti-derzhavnykh-bankiv-969313.html> (data zvernennia: 27.04.2024). Lyubich, A. Drobyazko, O. Borshchuk (2023). Derzhavni banky Ukraini yak faktor zabezpechennia stabil'nosti hroshovoho obihu v umovakh voyennoho stanu [State Banks of Ukraine as a Factor in Ensuring Stability of Monetary Circulation under Martial Law]. *Finansy Ukrainy*, vol. 1, pp. 65–84. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.065>. (in Ukrainian)
12. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro osoblyvosti upravlinnia bankamy iz derzhavnoiu chastkoiu vlasnosti ta mekhanizm yikh pryvatyzatsii» № 7180-1 vid 23.10.2017. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62778 (data zvernennia: 17.05.2024).

13. Liubich O. O., Drobiazko A. O., Borshchuk O. S. (2023) Derzhavni banky Ukrainy yak faktor zabezpechennia stabilnosti hroshovoho obihu v umovakh voiennoho stanu [State banks of Ukraine as a factor of ensuring the stability of monetary circulation in the conditions of martial law]. *Finansy Ukrainy*, no. 1, pp. 65–84. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.065>

14. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu ustanovu rozvytku». №11238 vid 07.05.2024 Verkhovna Rada Ukrainy [Draft Law of Ukraine "On the National Institution of Development". No. 11238 dated 07.05.2024 Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44168> (date of application: 05/21/2024). Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44168> (data zvernennia: 21.05.2024).

15. Berezovyk V. M. (2001). Problemy pravovoho rehulyuvannia kredytnykh operatsiy [Problems of Legal Regulation of Credit Operations]. *Visnyk of the National Bank of Ukraine – Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7, pp. 29–30. (in Ukrainian)